

de l'adjectiu *ἄκρος*, -α, -ον 'extrem' o de les seves formes substantives *ἄκρον* 'extremitat' i *ἄκρα* 'cim'. D'ací: *acrofòbia*. *Acromegàlia*, cpt. amb *μέγας*, *μεγάλη*, 'gran'. + *Acrònim* [1961, *Breve Dicc. Et. Cast.*; *AlcM*, 1968; no *AlcM*, ni *DFa.*]. Els mots següents s'han pres de cpts. o derivats ja existents en grec. *Acròbata* [1868, *SLitCosta*], del fr. *acrobate* [1797] i aquest del gr. *ἀκρόβατος* 'que camina sobre la punta dels peus', cpt. amb *βαλνω* 'jo camino'; *acrobàtic* [1868, *SLitCosta*], *acrobatisme*; *acrobàcia* és formació incorrecta, imitada del fr. *acrobatie*. *Acròmion*, del gr. *ἀκρόμιον* id., cpt. amb *ῥωμος* 'muscle, espatlla'. *Acròpolis* [1906, Costa i Ll.], pres d' *Ἀκρόπολις*, format amb *ἄκρα* 'cim' i *πόλις* 'ciutat'. *Acròstic* [1695, Lacav.], del gr. *ἀκροστιχίς*, cpt. amb *στίχος* 'vers'. *Acroteri* [*acrotera* i *acroteria*, 1868, *SLitCosta*] d' *ἀκροτήριον* 'promontori', 'extremitat'.

ACROAMÀTIC, pres del gr. *ἀκροαματικός* id., derivat de *ἀκρόαμα* 'allò que escoltem amb plaer' i aquest de *ἀκροόμαι* 'escolto'.

Acromàtic, V. *crom*

ACS, 'auró, acer campestris', mot d'existència insegura;¹ més que una confusió de lexicògrafs potser fou una adaptació més o menys esporàdica i semiculta del nom grec d'aquest arbre, *ἄκαστος*, feta per botànics i tècnics forestals: d'ací **acst* i *acs*. Tal adaptació existí realment en alguns punts del Llgd., Provença i Alps: *agast*,² *ajast*, *aiast*, *agar*, veg. *TdF*, s. v.; *ALF* (m. 478, *érable*; i 701, *houx*, amb confusió); Schuchardt, *ZRPb*. xxxii, 351n.; A. Thomas, *Rom*. xl, 105; *FEW* I, 11b. En català registrà primer el mot el *DTO* 1660, i d'ell segurament el tragueren Lacav., el menorquí Antoni Febrer (princ. S. xix) i Frc. Pelai Briz.³ Pot tenir algun valor més directe una dada del *Tresor* de Griera, que atribueix *acs* 'acer campestris' al Rosselló, com sigui que en aquesta obra s'hi compilen alguns noms de plantes dels botànics rossellonesos Companyó (1864), Conill i Rolland, *Flore*. No hi ha, doncs, garantia de la realitat d'aqueix mot en català, però no és improbable que hi hagi tingut alguna existència més o menys local o passatgera, com a reflex mig-savi del nom grec. A penes cal recordar que és fantàstica la teoria de Wartburg d'una influència lingüística popular del grec en el Baix Roine, per Marsella: no hi hagué «griechische kolonisierung» sinó una forta colònia mercantil i explotadora però sense colonització demogràfica ni quasi cap influència lingüística.

¹ No pot ser err. tip. de *ars*, tanmateix, com havia dit Moll (*BDLC* xvi, 12), perquè el nostre *arç* és l'albepí, un arbust (*crataegus*, *rhamnus*, espècie d'aranyoner) i no pas el ll. *ACER*, cast. *arce*, nom de l'arbre. — ² «Souto un bousquet d'agast, tihòu e pin-pinhoun», *Calendau* III, 21.7. — ³ Que és autor del recull de poesies «Lo Brot d'Achs», 252 pàgines, publ. a Barcelona el 1866.

ACTE, pres del ll. *actus*, -ūs, 'acció de fer moure o moure's', 'acte, fet', 'funció', 'gest', 'part de l'acció teatral', derivat de *agere* 'moure, impulsar'. □ 1.ª *doc.*: *actu*, Llull; *acte*, en el sentit de fet realitzat per algú, i en el d'escrit de constatació formal, S. xiv.

Actu és freqüentíssim en les diverses obres de Llull, i això en els matisos més diversos dels valors filosòfics del mot, sense excloure'n el de l'essència pura i nua del 'diví': «essència simple, *actu* pur sens fi e començament: tu m'as donat mon fill Blanquerna ---» (*Blanq. NCl.* I, 83.27); altres diversos matisos filosòfics cita *AlcM*, s. v. *actu*, dels llibres d'*Intenció* i d'*Arbre de Sci.*; i en l'espècie d'apèndix del *Blanquerna*, de data molt antiga, es compten per moltes dotzenes: «*actu* de justícia és justificar --- *actu* de injúria és injuriar ---» (ib. iv, 159.8; 159.7f. i passim en les pp. 153, 158, 159, 160, etc.). Altrament ja tenim *acte* en el sentit de 'fet que hom realitza' (*acte carnal* 'coit', etc., *AlcM*, § 1) en Eiximenis i diversos autors dels Ss. xiv-xv. I és freqüent amb el valor de 'fet que hom realitza', sense, però, que es deixi de trobar també, en cat. ant., amb aquest valor, la forma *acta*, certament menys sovint, però ja des de la primera centúria de la nostra literatura: «los jutges són creeguts de tots los procéds dels pleyts --- sense escrit, per lur plana paraula, així com si *actes* hi avia feytes per mà pública», «ans deu hom recórrer als origenals, o a les *actes* dels Jutges; car lo translát dels origenals qui és en les *actes*, es creegut així com escriptura pública», *Cost. de Tortosa*, pp. 106, 62. *Acta*, però, no prové de l'abstracte *actus*, sinó del concret *acta* neutre plural del participi passiu de *agere*, pròpiament 'coses obrades'.

Tanmateix, des dels orígens fins avui en dia, el masculí *acte* ha estat més corrent en català que no el femení *acta*; en textos de totes les èpoques i nivells socials: «de dita seguretat se fassa *acta* < lleg. *acte* > públich per lo notari de dita vila» (Ca. Candi, *Miscell. Hist. Cat.* II, 192); diverses accs. en OPou: «me plau que lo *acte* del debitori sia escancellat» (*TbPu.*, 130); «lo *acte* o escriptura del arrendament» (129), «lo notari --- fer *acte* o registrar o continuar la venda» (137), «*acte* public; litterae publicae», «de la venda ja se n'ha llevat *actes*», «*acti* fals: litterae adulterinis signis obsignatae» (137), «vists per mi exactament *actes* vells, he volgut declarar-ho» EGBruniquer, 1641 (*BABL* VI, 109); tan popular que serveix per crear la frase tòpica amb que el poble humil anomena una capital de veueria «a la Guàrdia los bufons, que sempre fan bufonades, / a Montblanc són los sabuts, allí on se formen los *actes*, / Vilavert ---» (Milà, *Romillo.*, 390.9), «scr una còsa un *acte* de notari és lo mateix que ser formal, sèria ---», MGadea (*T. del Xè* III, 1).

DERIV.: *Acta* (vegeu supra). *Actitar* (S. XIII, *Consolat de Mar*, segons *AlcM*), freqüentatiu del verb *agere*; *actitament*. *Actiu* («pus fortment amador de la vida contemplativa que de la *activa*, e a ufici d'abat cové vida *activa*») *Blanquerna* (II, 26.10)⁴ (*verb actiu* cap a l'any 1390, Aversó, *Torcimany* I, 207); pres del llatí *activus* id.; *activitat* (1381), del baix llatí *activi-*